

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle**. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Bamidbar

Yasa Olarak Sevgi, Sevgi Olarak Yasa

Yüzeysel bakışla, Bamidbar *peraşası* ve *aftarası* arasındaki bağlantılar pek zayıftır. *Peraşa*, demografiyle ilgilidir. Bamidbar bir nüfus sayımıyla başlar. *Aftara* ise Oşea'nın, "Bene Yisrael'in sayısı, denizin ölçülemeyen ve sayılamayan kumu kadar olacak" sözleriyle tarif ettiği bir gelecek vizyonu ile başlamaktadır. Geçmişte Bene Yisrael'in sayılabildiği bir dönem olmuştur; gelecekte de sayılamaz bir hal alacakları bir gün gelecektir. Geçmişle gelecek arasındaki karşıtlıklardan biri budur.

İkincisi daha derine iner. *Peraşa* ve kitap, Bamidbar ismini taşımaktadır: "Çölde". Kitap, hem fiziksel hem de manevi anlamda çöldeki yılları anlatır. Oşea ise Tanrı'nın halkı çöle geri getireceği ve orada ikinci bir balayı geçireceği bir geleceği öngörmektedir:

... onu çöle götüreceğim, kalbine sesleneceğim... Orada, genç kızlık günlerinde ve Mısır Ülkesi'nden çıktığı gün [yaptığı] gibi cevap verecek.

Oşea 2:16-17

Ancak *aftaraya* özel tınısını veren, Bamidbar'ın her zaman Şavuot'tan, yani Tora'nın Sinay Dağı'nda verildiği bayramdan önceki Şabat günü okunuyor olmasıdır. Geleneğimizin bu Şabat

gününde okunacak *aftara* olarak tüm peygamberlik mesajları içinde özellikle bunu seçmiş olması bize gerek Yahudi halkının bu bayramı nasıl anladığı hakkında ve gerekse de bir halk ile Tanrı arasındaki canlı bağ olarak Tora hakkında son derece duygulu bir şey anlatmaktadır.

Oşea'nın hikâyesi, bizim Peygamberler dediğimiz büyük vizyonerler zinciri içinde en tuhaf olanıdır. Bu bir evlilik hikâyesidir. Peygamber, Gomer adında bir kadınla evlenmiştir. Onu çok derin bir sevgiyle sevmektedir. Bu sonucu çıkarabiliriz, çünkü tüm peygamberler içinde, Oşea, sevgi konusu hakkında en belagatli ve en tutkulu olanıdır. Ne var ki, Gomer'in sadakatsiz olduğu anlaşılmıştır. Evi terk etmiş, bir dizi sevgilisi olmuş, birbiri ardına hepsine sadakatsizlik etmiş ve sonunda kendisini köleliğe satmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen, öfke ile şefkatli bir özlem duygusu arasında kalmış olan Oşea, ona olan sevgisinden vazgeçemeyeceğini keşfetmiştir.

Anlık bir peygamberlik görüşüyle, Tanrı onu, kendi kişisel deneyiminin, Tanrı ile Bene Yisrael arasındaki durumu yansıtığını anlamaya sevk eder. Tanrı Bene Yisrael'i kölelikten kurtarmış, çölde onlara yol göstermiş ve onları yeni yuvalarına, Erets Yisrael'e getirmiştir.

Ancak halk sadakatsiz davranmıştır. Başka tanrılara tapmıştır. Manevi bağlılıkları açısından ahlaksız davranmışlardır. Hakkaniyetin gereğine göre, der Tanrı, onları terk etmem gerekirdi. Onlara (peygamberin, üçüncü çocuğuna verdiği isimde olduğu gibi) *Lo-ami*, “siz Benim halkım değilsiniz” adını vermem gerekirdi. Ne var ki, Tanrı’nın aşkı söndürülemez niteliktedir. O da onları bırakmamaktadır. Halkın günahları her ne olursa olsun, onları ilk sevgilerinin sahnesi olan çöle geri getirecek ve evliliklerini yenileyecektir.

Talmud, Pesahim bölümünde Tanrı ile Oşea arasındaki diyaloga dair olağanüstü bir anlatım sunar. Bu, Oşea kitabının 1. bölümünden önce gelen olayların yazıya geçirilmemiş hikâyesidir.

Kutsal Olan, Mübarektir O, Oşea’ya “Evlatların günah işledi” der. Peygamberin buna “Onlar Senin evlatlarıdır; sevdiğin Avraam, Yitshak ve Yaakov’un çocuklarıdır. Onlara merhametli davran” diye cevap vermesi gerekirdi. Ne var ki Oşea yalnız bunu söylememekle kalmaz, aksine, “Ey, evrenin Efendisi; tüm dünya Senindir. Onları başka bir ulusla değiştir” diye cevap verir. Kutsal Olan, Mübarektir O, “Bu ihtiyar adamla ne yapsam?” der. “Ona gidip bir fahişeyle evlenmesini ve ondan çocuk sahibi olmasını söyleyeceğim. Sonra da ona eşini evden göndermesini emredeceğim. Eğer yapabilirse, o zaman Ben de Yisrael’i göndereceğim.”

Rabinik literatürün tümünde bu kadar anlamlı başka pasajlar pek azdır. Özetleyecek olsaydım şöyle derdim: Kim Yahudi halkının bir lideri olabilir? Yalnızca Yahudi halkını seven biri. Peygamberlerin yazdıklarını okurken,

onların sosyal eleştirmenler olduklarını görmek kolaydır. Peygamberler halkın kusurlarını görürler; bunları yüksek sesle dile getirirler. Mesajları çoğunlukla olumsuzdur ve yaklaşan felaketi bildirir. Ancak Talmud bize bunun üstünkörü bir bakış şekli olduğunu ve esas noktayı gözden kaçırdığını söylemektedir. Peygamberler, halklarını seviyorlardı. Kınama amacıyla değil, güçlü bir arzunun derinliklerinden kaynaklanan sözlerle konuşuyorlardı. Yisrael’in büyük şeylere kabil olduğunu ve tam da bu büyük şeyleri yapması için göreve çağrıldığını biliyorlardı. Asla halkla aralarına bir mesafe koymak, kendilerini onların üstüne ve ayrı bir konuma yerleştirmek amacıyla konuşmuyorlardı. Sevgiyle – Tanrı’nın sevgisiyle – konuşuyorlardı. İşte bu nedenledir ki, Yisrael’in en karanlık gecelerinde bile peygamberlerin her zaman bir ümit mesajı olmuştur.

Aftarada yer alan bir pasuk o kadar derindir ki, özel bir dikkati hak etmektedir. Tanrı, peygambere, halkını bir zamanlar ziyaret etmiş oldukları yerlere, sevgi yeminlerini ilk ettikleri yer olan çöle geri getireceği ve aralarındaki ilişkiyi yenileyecekleri müstakbel bir zamandan bahseder:

O gün – *A-Şem’in* Sözü – Bana “*Baali* [=efendim; sahibim]” diye seslenmeyeceksin; “*İşi* [=erkeğim; kocam]” diye sesleneceksin.

Bu cümlelerin tınlarını bir çeviride yakalamak olanaksızdır. Buradaki anahtar İbranice sözcükler *İş* ve *Baal*’dır – ve yüzeyde ikisi de “koca” anlamına gelir. Oşea bize iki tür evlilik ilişkisinden – iki tür kültürden – bahsetmektedir. Bunlardan biri *Baal* sözcüğüyle ima edilir. Bu sözcük yalnızca “koca” anlamına geliyor değildir; aynı zamanda bir

Kenaani tanrısının da ismidir. Antik Yakın Doğu'nun panteonundaki merkezi figürlerden biri olan Baal, fırtına ve yıldırım tanrısı, toprağı döllendirmek için yağmur gönderen doğurganlık tanrısıydı. Kozmik ölçekte cinsellik ve gücü temsil eden maço ilahtı.

Oşea, bu isimle bir kelime oyunu oynayarak, cinsellik ve güce tapıldığı zaman ortaya ne tür bir dünya çıktığını ima etmektedir. Bu, sadakatin olmadığı, ilişkilerin rastgele olduğu, insanların istismar edilip sonra bir kenara atıldığı bir dünyadır. *Baal* sözcüğü üzerine dayanan bir evlilik, erkeğin egemen olduğu, kadınların sevilmeyip kullanıldığı, onurlandırılmayıp sahip olunduğu bir ilişkidir. *Baal* sözcüğü, başka şeylerin arasında, "sahip" anlamına gelir.

Bunun karşısında, Oşea farklı bir ilişki türünü tarif etmektedir. Burada kullandığı edebi araç, kelime oyunu değil, çağrışımdır. Peygamber, Tanrı ile halkı arasındaki ilişkiyi tarif etmek için *İş* sözcüğünü kullanmakla, Bereşit kitabının başındaki bir pasuğu çağrıştırmaktadır - ilk erkeğin ilk kadını gördüğünde söylediği sözlerdir bunlar:

"Şimdi kemiklerimden kemik ve etimden ettir bu. Ona 'Kadın (*İşa*)' adı verilecek, çünkü adamdan (*İş*) alındı."

Oşea'nın önermesi cüretkârdır. Kadının erkekten yapılmış olmasının, insanlığın Tanrı'dan yaratılmış olmasını yansıttığını ima etmektedir. Başta bir bütün halindeyken iki varlık halinde ayrılırlar. Sonra tekrar birleşirler, ama bu kez bunu her ikisi de diğerrinin bütünlüğüne saygı duyan farklı insanlar olarak yaparlar. Onları birleştiren şey, sadakat ve güven üzerine inşa edilen türden bir ilişkidir.

Tora'nın verilişini anlama şeklimiz, Tanrı ile Kendisinin yeryüzündeki özel şahitleri olarak seçtiği halkı arasındaki ilişkiyi hangi gözle gördüğümüze bağlıdır. Yahudiliğin Tanrı'dan bahsederken kullandığı dil, kaçınılmaz şekilde metaforiktir. "Sonsuz", sonlu kategoriler tarafından kapsanamaz. Peygamberlerin kullandıkları birçok farklı metafor vardır. Tanrı, başka şeylerin yanında, Sanatkâr, Yaratıcı, Kral, Efendi, Savaşçı, Çoban, Yargıç, Öğretmen, Kurtarıcı ve Baba'dır. Tanrı'yı kral olarak gören bakış açısından bakıldığında Tora, O'nun, hükmettiği halk için koyduğu kanunlar bütünüdür. Tanrı'yı baba ve öğretmen perspektifinden gören bakışa göre, Tora O'nun, çocuklarına, en iyi nasıl yaşayacaklarına dair verdiği talimatları temsil eder. Sanatçı-Yaratıcı imgesini benimseyen Yahudi mistikleri çağlar boyunca Tora'yı evrenin mimari planı, varoluşun derin yapısı olarak görmüşlerdir.

Ancak tüm metaforlar içinde en sevgi dolu ve en samimi olanı, Tanrı'yı koca, Yisrael'i de O'nun zevcesi olarak görendir. Yeşayau şöyle der:

Çünkü kocandır seni Yapan;
Orduların [Tanrı'sı] A-Şem'dir Adı...
Yeşayau 54:5

Benzer şekilde Yirmeyau:

"Geri dön ey inançsız halk" diyor
A-Şem, "çünkü kocanım Ben".
Yirmeyau 3:14

Yehezkel, Tanrı ile Yisrael'in Moşe'nin günlerindeki evliliğini şu sözlerle tarif eder:

Senin üzerinden geçtim ve seni gördüm. Ve işte, sevgiye uygun yaşa gelmiştin. Ve giysimin köşesini üzerine gerdim ve çıplaklığını

örttüm. Ve sana yemin ettim ve seninle antlaşma içine girdim – Tanrı A-Şem’in Sözü – ve Benim oldun.

Yehezkel 16:8

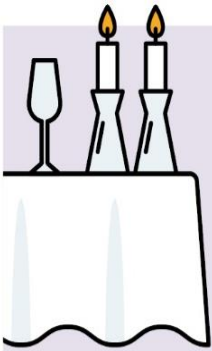
Bu perspektiften bakıldığında Tora bir anayasa ve kanunnameye daha fazlasıdır; bir talimatlar kümesinden veya evrenin metafiziksel DNA’sından bile daha fazlasıdır. Bir evlilik sözleşmesidir – bir sevgi simgesi ve jestidir.

Cazibe, duyguların en çabuk geçip gideni, kendisini sevgi şeklinde devamlı kılmak istediğinde, evlilik formunu alır. Bu, her iki tarafın, birbirine bağlı ve sadık olmaya, iyi zamanlar kadar zorlu dönemlerde de bir arada kalmaya ve aralarından birinin tek başına başaramayacağı şeyleri birlikte başarmaya söz verdiği bir antlaşma, bir ahit şeklindeki evliliğdir. Bir evlilik zorla veya cebirle değil, sözlerle yaratılır – verilen sözle, kabul edilen sözle, sadakat ve güven içinde onurlandırılan sözle. Evet, evlilik kanunları diye bir şey vardır (bunlar karı-kocanın birbirlerine karşı yükümlülüklerini belirler), ancak özünde evlilik, tutkudan yoksun bir haklar ve yükümlülükler kümesinden çok daha fazlasıdır. Sevgiyle soğurulmuş kanundur

ve kanuna tercüme edilmiş sevgidir. İşte bu metafora göre, Sinay’daki olay buydu.

Oşea, evliliğin üstün şairiydi. Bu *aftarayı* Şavuot’tan önceki Şabat gününde okuyarak çok mühim bir tasdikte bulunuyoruz: Tanrı Tora’yı Yisrael’e verirken, Yisrael üzerinde gücünü, egemenliğini veya efendiliğini ileri sürüyor değildi (Oşea’nın *baal* sözcüğünü kullanırken kastettiği anlam). Tanrı, sevgisini ilan ediyordu. Bu nedenden ki, *aftarayı* sona erdiren sözlerin – ki bunlar insan ırkının tüm dini literatürü içinde en güzel sözler arasındadır – Yahudi erkeklerin hafta içi her gün kol *tefilin*lerini bir evlilik yüzüğü gibi parmaklarına sardıkları ve böylece Sinay’daki evlilik antlaşmasını her gün yeniledikleri sırada söyledikleri sözler olması da bir rastlantı değildir:

Seni Kendime ebediyen
nişanlayacağım;
Seni Kendime dürüstlük ve adalet,
şefkat ve merhametle
nişanlayacağım;
Seni Kendime sadakatle
nişanlayacağım
Ve A-Şem’i bileceksin.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Tanrı ile olan antlaşmamız bir iş sözleşmesine benzer mi? Sizce Tora Tanrı ile aramızdaki ilişkiyi neden açık bir dille evliliğe benzetmektedir?
2. *Tefilin*in bir evlilik yüzüğü gibi parmağa dolanması, duaya bakışınızı nasıl değiştiriyor?
3. Kanunları korkudan dolayı gözetmek ile sevgiden dolayı gözetmek arasındaki fark nedir?